Lausunto tulevaisuusvaliokunnalle 29.1.2019
Johtaja Markku Kangaspuro, Aleksanteri-instituutti, Helsingin yliopisto

VNS 5/2018 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osa Ratkaisuja työn murroksessa

Yleisesti ottaen selonteko käsittelee monia keskeisiä, kriittisiä kysymyksiä monipuolisesti ja ennakkoluulottomasti. Siksi olen nostanut tässä esille kolme globalisaation kannalta vielä hieman perusteellisempaa pohdintaa vaativaa tai vähemmän huomioitua kysymystä:

1) Digitalisaation vaikutus ammatti- ja sosiaalirakenteen muutokseen. Muodostaa tutkijoiden nykyisen käsityksen mukaan uhan keskiluokan asemalle ja on omiaan polarisoimaan yhteiskuntia. Globaalilla tasolla nähtävissä oleva tuloerojen kasvu, keskiluokan osuuden pieneneminen ja digitalisaation aiheuttamien muutosten seuraukset perinteisen keskiluokan ammatilliseen ja yhteiskunnalliseen sekä sosioekonomiseen asemaan ovat tästä esimerkkinä.
   Tutkijoiden piirissä on pohdittu sitä, mitkä tämän kehityksen seuraukset ovat demokratialle ja keskiluokan sitoutumiselle arvoihin, joita pidetään liberaalin parlamentaarisen demokratian keskeisinä arvoina. Historiallisesti olemme nähneet monta kertaa kehityksen, jossa asemastaan suistunut tai sen uhan alaiseksi joutunut keskiluokka radikalisoituu ja etääntyä tai suorastaan hylkää perustavanlaatuiset ”demokraattiset arvot”.
   Pohjoismainen hyvinvointivaltion mallin yksi keskeinen elementti on ollut koulutuksen ja ammatillisen urakehityksen mukanaan tuoma elintason ja sosiaalisen nousun mahdollisuus ja tästä syntynyt suhteellisen laaja keskiluokka.
   Sosiaalisen strukturaation ja poliittisen järjestelmän vakauden välistä suhdetta olisi syytä pohtia laajemminkin globaalien haasteiden edessä. Ne eivät myöskään rajoitu pelkästään digitalisaation mukanaan tuomiin haasteisiin.

2) Digitalisaatio ja platform-taloudeksi kutsutut kansainvälisten suuryritysten liiketalousmallit, jotka eivät perustu enää perinteiseen palkkatyöhön, asettavat kansallisvaltioiden ja erityisesti pohjoismaisen hyvinvointimallin koetukselle. Pahimmillaan kehitys johtaa legitimiteettiongelmiin, jossa valtion kyky huolehtia perustehtävistään vaarantuu ja sen rooli (mm. kansalaisten valmius maksaa veroja) kyseenlaistetaan.
   Jos talouden ja hyvinvointivaltiota ylläpitävät talouden perusrakenteet muuttuvat ratkaisevasti ilman että yhteiskunta kykenee ennakoimaan ja ohjaamaan kehitystä, ajaudumme paikkaamaan jälkikäteen ja paljon huonommalla menestyksellä taloudellisen murroksen jälkiä.
   On selvää, että pelkät kansalliset toimenpiteet eivät riitä reilujen pelinsääntöjen ja tarvittavan lainsäädännön luomiseen. Olisi pohdittava minkälaista ja minkä kansainvälisten instituutioiden toimia tässä tarvitaan ja mikä rooli on valtioiden välisellä yhteistyöllä.
3) Globaalin immigraation seuraukset voivat muuttaa sekä talouden toimintalogiikkaa työn suhteen (halpatyö vs automatisaatio/digitalisointi) että tuoda vaikeasti hallittavia paineita sosiaalisektorin kantokyvylle ja yhteiskuntien kulttuuriselle ja poliittiselle koheesiolle. Yhdysvaltojen osittain halpaan siirtotyövoimaan perustuva talous ja sen ammattirakenteen polarisoituminen (halpatyövoima-alat joiden palkka ei riitä elämiseen) sekä osalla tuotannon aloista tapahtunut teknologinen jälkeen jääminen on tästä yksi esimerkki. On hyvä kuitenkin huomata, että tässä ei nyt puhuta nykyisestä, vielä hallittavissa olevasta

siirtolaisuudesta vaan esimerkiksi potentiaalisista ilmastonmuutoksen seurauksista, laajemman alueen vesikriisistä, alueellisesti syttyneestä mutta laajemmalle eskaloituvasta sodasta (vrt Lähi-Itä).
Immigraatio on joka tapauksessa jo nyt tosiasia, joka tuo omat paineensa yhteiskuntien koheesiolle sekä sosiaali- ja koulutussektorille. Näiden kysymysten ratkaiseminen, kokonaisvaltaisesti toimiva integraatio on puolestaan avainasemassa maahanmuuttajien integroimiseksi työmarkkinoille ja luomaan merkityksellistä identiteettiä osana suomalaista yhteiskuntaa.